

Een donker licht

Deze preek is gehouden op zondagmorgen 19 september 2021 in de Adventkerk in Amersfoort. Gelezen is Genesis 22:1-19. Gezongen zijn onder andere gezang 943 en 412.

Gemeente van Christus,

Willem Barnard heeft een mooi lied geschreven naar aanleiding van de roeping van Abraham. De melodie is dezelfde als die van *Hoe zal ik u ontvangen*. Je zingt het lied dus makkelijk mee. Maar dat is verraderlijk want de tekst is helemaal niet makkelijk. Hij gaat als volgt:

Uit Oer is hij getogen
aartsvader Abraham,
om voortaan te geloven
in 't land van Kanaän,
om voortaan als een blinde
te zien een donker licht
om voortaan helderziende
te zijn op God gericht.
(Liedboek 2013, 803)

Het eerste deel van dit lied is goed te volgen. Het wordt pas raadselachtig in de tweede helft. *Om voortaan als een blinde te zien een donker licht*. Donker en licht zijn twee woorden die niet bij elkaar passen. Ze lijken elkaar uit te sluiten. Als het donker is dan is er geen licht. En als er licht is dan is het niet donker. Maar in het lied valt het samen. Er is sprake van een donker licht en dat donkere licht waar het lied over zingt dat donkere licht is God.

Ik moest daaraan denken bij het verhaal dat we vanmorgen hebben gelezen. Wat mij betreft is het een vreeswekkend verhaal. Ik raak er God in kwijt. God wordt in dit verhaal voor mij een vreemde. Ik kan hem niet meer volgen. Hij kleurt in de vakjes waarin ik hem niet in wil laten kleuren. Hij onttrekt zich aan mijn controle. Hij trekt zich niets aan van wat ik wel of niet verantwoord vind. En Abraham lijkt rijp voor een gesticht. Hij bindt zijn eigen zoon vast en legt hem op het hout. Stel je voor dat je man dat doet met jouw kind. Je zou het hem nooit vergeven.

Geloven lijkt in dit verhaal gelijk te staan aan waanzin. Wat Abraham doet is absurd en volstrekt onverantwoord. Maar hij wordt wel de vader van alle gelovigen genoemd. Wat hij hier doet straalt op mij af. Ik wil graag doorgaan voor een redelijk mens. Ik wil graag uit kunnen leggen wat geloven is maar dan stuit ik op dit verhaal. Hoe redelijk is geloven als dit geloven is? Is geloven uiteindelijk niet absurd? *Om voortaan als een blinde te zien een donker licht*. Hoe donker is dit licht en hoe licht is dit donker en hoe blind zijn wij als gelovigen?

Beproeving

Hoog tijd om naar het verhaal zelf te gaan kijken. We kijken in het bijzonder naar het begin, het midden en het einde van het verhaal. Het begint met een heel duidelijke aanwijzing. Je zou het een leessleutel kunnen noemen. *Het geschiedt na deze woorden dat God Abraham heeft beproefd.* In de wereld van de bijbel is dat niet iets vreemds. Beproeving is iets wat hoort bij het leven met God. Zoals Abraham in dit verhaal wordt beproefd zo wordt Israël beproefd in de woestijn. Als Jezus gedoopt is in de Jordaan wordt hij de woestijn ingeleid om beproefd te worden. Er is zelfs een regel over opgenomen in het Onze Vader. *En leidt ons niet in verzoeking.* Leidt ons niet in verzoeking want verzoeking is niet zomaar iets. Je kunt er niet je schouders over ophalen. Het is vreeswekkends want wat zal ik in de beproeving over mijzelf te weten komen? Vanmorgen leren we God kennen als iemand die beproeft. Dat is voor God geen spel dat hij speelt. Het is hem ernst. Hij wil iets te weten komen. Aan het einde van dit verhaal weet hij iets wat hij daarvoor nog niet wist.

Het geschiedt na deze woorden dat God Abraham heeft beproefd. Hij zegt tot hem: neem toch je zoon, je enige, die je liefhebt, Isaak, en ga, jij, naar het land van de Moria; doe hem daar opgaan als opgangsgave. Wat mij opvalt in dit woord is om te beginnen de opdracht om te gaan. *Ga, jij!* Die opdracht herinnert aan het begin van het verhaal over Abraham. In Genesis 12 klinken precies dezelfde woorden. *Ga, jij, weg uit je land, uit je geboortetent en uit het huis van je vader, - naar het land dat ik je zal doen zien.* En Abraham is gegaan. Hij heeft alles achter zich gelaten. Hij was gehoorzaam. Hij vertrouwde op de stem. Hij ging naar een land dat hij zelf nooit gezien had. Het was hem voldoende dat de Heer hem dat land zou laten zien. Het verhaal van Abraham begint dus met eenvoudige gehoorzaamheid. Een beproeving op dat moment zou overbodig zijn want Abraham laat met zijn leven zien op wie hij vertrouwt.

Later in het verhaal is dat veel minder duidelijk. Als er een hongersnood is wijkt Abraham uit naar Egypte. Hij verlaat het land van de belofte. Hij heeft er geen vertrouwen in dat de Heer hem daar van voedsel zal voorzien. Hij zegt tegen de farao dat Sara zijn zuster is en Sara treedt tot zijn harem. Het is dat de Heer ingrijpt, anders zou Abraham nooit bij Sara een zoon hebben verwekt. Dat verwekken van een zoon ging sowieso niet vanzelf. Het wachten duurde Abraham en Sara te lang. Ismaël werd geboren als zoon van zijn ongeduld. Toen God daarna de geboorte van een kind bij Sara aankondigde, lachte Abraham de Heer min of meer uit. Sara had het ook niet meer toen ze ervan hoorde. Samen hebben de bittere lach van het ongeloof gelachen. Het woord van de Heer was hen te wonderlijk. Maar ondanks hun ongeloof werd Isaak geboren. Ismaël is weggestuurd. Alles lijkt in the end toch nog op zijn pootjes terecht gekomen. Het doel van de reis van Abraham lijkt bereikt. Hij is in het land van de belofte en de zoon die hem beloofd was is geboren. Het verhaal lijkt helemaal af.

Maar God denkt daar dus anders over want hij is op zoek naar waarachtig geloof. Hij is op zoek naar een betrouwbare partner in het verbond. Hij vraagt zich af of

Abraham ontzag voor hem heeft. Hij zegt daarom tegen hem. *Neem toch je zoon, je enige, die je liefhebt, Isaak, en ga, jij, naar het land van de Moria; doe hem daar opgaan als opgangsgave.* Het is alsof het verhaal daarmee van voren af aan opnieuw begint. Opnieuw krijgt Abraham de opdracht om te gaan. Opnieuw moet hij alles loslaten. Toen hij voor de eerste keer werd geroepen moest hij zijn herkomst loslaten. *Verlaat het huis van je vader.* In die roeping ging het om zijn afkomst. Nu hij voor de tweede keer wordt geroepen gaat het om zijn toekomst. Abraham moet de tak afzagen waar hij op zit. *Neem je zoon, je enige, die je liefhebt, Isaak.*

Isaak is de door God gegeven lach in het leven van Abraham. Isaak is het door God gegeven licht. Maar dat licht moet Abraham nu dus eigenhandig doven. Die lach moet hij eigenhandig smoren. God zelf wordt in deze onmogelijke opdracht duisternis. Hij wordt onnavolgbaar. Hij trekt de vervulling van zijn eigen belofte terug. Hij spreekt zichzelf tegen. Niet in het algemeen maar heel specifiek. Want een hoofdstuk eerder heeft hij het nog expliciet gezegd. *Isaak is de zoon uit het wie het nageslacht van Abraham geboren zal worden.* Maakt God nu zijn eigen woorden ongedaan? God is zijn spreken tot Abraham onnavolgbaar. Ik begrijp hem niet meer. Ik herken hem niet meer. Zijn aangezicht wordt verduisterd en dat hoort dus bij de beproeving. Dat God onnavolgbaar voor ons wordt. Hoe verhoudt ik mij tot de Heer als ik hem niet meer kan volgen? Is hij ook nog mijn God als hij zich hult in duisternis? Durf ik hem te vertrouwen als mijn toekomst mij wordt ontnomen en het vrolijke lachen verstomd? *Het geschiedt na deze woorden dat God Abraham heeft beproefd.*

Vertrouwen

Hoe reageert Abraham op de beproeving? Abraham laat zich aanspreken. Hij zegt: hier ben ik. Hineni. Hij gaat het opnieuw wagen met de stem. Hij doet wat de Heer hem zegt. *Als het ochtend wordt recht hij zijn schouders, hij zadelt zijn ezels, hij neemt twee hulpjongens met zich mee en Isaak, zijn zoon; hij kloof stukken hout voor de opgangsgave, hij staat op en gaat naar de plaats die God hem gezegd heeft.* Wat hij denkt wordt ons niet verteld. Wat hij voelt komen we niet te weten. Het belangrijkste is blijikbaar dit dat Abraham gehoorzaam is. Hij doet wat hem gezegd is en uit dat doen blijkt zijn vertrouwen.

Arnon Grunberg noemt dat in een boekje over dit verhaal blinde gehoorzaamheid. Blinde gehoorzaamheid, dat is doen wat je wordt opgedragen ongeacht de gevolgen. Zelfs zover gaan dat je je eigen kind op het altaar legt. Blinde gehoorzaamheid, ik snap wel dat Arnon Grunberg het verhaal zo leest. En toch zitten er midden in het verhaal hints die ook maken dat ik twijfel. Het gaat om twee momenten. Het eerste moment gebeurt als de derde dag is aangebroken. De plaats waarover God heeft gesproken is in de verte te zien. *Abraham zegt tegen zijn knechten: zet jullie hier neer met de ezel, ikzelf en de jong gaan tot daarginds, we zullen ons buigen en keren dan naar jullie terug.* Abraham spreekt van begin tot einde in meervoud. *We zullen ons buigen en we keren terug.* Zegt hij dit om zijn

knechten om de tuin te leiden? Of is hier iets anders aan de hand? Is Abraham misschien minder blind dan wij denken?

Iets vergelijkbaars gebeurt als Isaak vraagt naar het lam. Het is een intieme en hartverscheurende dialoog. *Mijn vader, zegt Isaak, en hij zegt, hier ben ik, mijn zoon. Isaak zegt: hier is het vuur en de stukken hout, maar waar is het lam voor de opgangsgave? En Abraham zegt dan: God ziet het voor zich, het lam voor een opgang, mijn zoon, zo gaan zij eensgezind voort.* God ziet het voor zich. Zijn dit nou vrome praatjes, is dit heen draaien om de hete brij? Of wordt hier iets wezenlijks gezegd. *God ziet het voor zich.* God zal zichzelf van een offerlam voorzien. Is dit een uitvlucht of spreekt hier het geloof? Is dit een vroom praatje of is dit een belijdenis? Zou het kunnen dat Abraham niet blind gehoorzaam is maar dat hij gelooft?

Wat God hem opdraagt kan hij onmogelijk begrijpen. In die zin is hij dus inderdaad blind. God wordt hier onbegrijpelijk voor hem. God wordt hier donker maar zou het kunnen dat Abraham in het donker vast blijft houden aan het licht? Abraham neemt de God die onmogelijk kan begrijpen serieus. Hij doet wat God van hem vraagt maar tegelijkertijd blijft hij geloven in wat hem eerder beloofd is. Abraham wordt in de Schriften niet de vader genoemd van de mensen die blind gehoorzaam zijn. Hij wordt de vader genoemd van hen die geloven.

Verhalen kan je altijd op heel veel manieren lezen. Ik wil dit verhaal graag op een christelijke manier lezen. Ik lees het graag zoals het gelezen is door de schrijver van de Hebrëënbrief. *In geloof heeft Abraham Isaak ten offer gebracht toen hij op de proef gesteld werd. De eniggeborene offerde hij die de beloften had ontvangen. Tot wie gesproken was: 'in Isaak zal een nageslacht voor jou worden verwekt'. Hij overwoog dat God bij machte is uit de doden op te wekken; daaruit heeft hij hem bij wijze van voorafbeelding terug gekregen (Hebrëën 11:17-19).*

Land van het zien

Wij haasten ons naar het einde van het verhaal. *Abraham en zijn zoon komen aan bij de plaats die God heeft aangewezen. Daar bouwt Abraham het altaar. Hij rangschikt de stukken hout. Hij bindt Isaak, zijn zoon, en legt hem op het altaar, bovenop de stukken hout. Abraham steekt zijn hand uit en neemt het mes: om zijn zoon te slachten. Maar dan roept een de engel van de Heer vanuit de hemelen hem toe. Hij zegt: Abraham, Abraham, en die zegt: hier ben ik! Hij zegt: steek je hand niet uit naar de jongen en doe hem niets aan; want nu weet ik dat je ontzag hebt voor God, en je zoon, je enige, niet van mij hebt weggehouden. Abraham heft zijn ogen op en ziet: ziedaar, een ram met zijn horens verstrikt in de struiken. Abraham neemt de ram en laat hem als opgangsgave opgaan in plaats van zijn zoon. En Abraham roept als naam voor die plaats uit: de Heer zal voorzien. Waardoor vandaag nog gezegd wordt: op de berg van de Heer is uitzicht.*

Het verhaal is begonnen met God die beproeft. Het eindigt met de Heer die voorziet. En in het midden was te lezen dat Abraham daarop vertrouwde. Hij vertrouwde erop dat de Heer zou voorzien en zijn geloof is niet beschaamd. En zo schijnt in dit verhaal een donker licht. Deze afgrond is niet zonder helderheid. De verhalen van Abraham komen tot hun bestemming. Het was een lange reis vanuit Ur der Chaldeeën naar het beloofde land. Maar ook in het beloofde land was Abraham nog niet op de plaats. Tot de plaats van het zien komt hij pas door de beproeving heen. Het land Moria heet die plaats. Het land van Moria is het land van het zien. Later in de bijbel wordt die plaats gelijk gesteld aan de tempelberg, maar in dit verhaal is dat niet duidelijk. Het wordt in het midden gelaten waar Moria, waar het land van het zien is. Die plaats kan Jeruzalem zijn, maar niet iedereen die in Jeruzalem komt zal daar ook zien. De plaats kan evengoed Golgotha heten waar het lam Gods de zonden van de wereld wegdraagt. Maar waar die plaats ook is, het is altijd het land aan de overzijde, je moet door het water, je komt er alleen door het geloof. Als Abraham niet had geloofd was hij nooit tot de plaats gekomen waar God voorziet.

God beproeft en hij voorziet. In dit verhaal is hij één en dezelfde God. De verleiding is maar één van die twee te willen. Soms geloven wij alleen maar in de God die vraagt en opdrachten geeft. Hij vraagt om absolute gehoorzaamheid en is veeleisend. We kunnen hem niet volgen. De beproevende God is een duistere God. Soms geloven wij alleen maar in de God die voorziet. Een God die zorgt. Een God die draagt. Een God die alles geeft. God enkel licht. Beiden zijn afgoden. Ze vallen in dit verhaal van hun voetstuk. We leren het om met twee woorden te spreken. God beproeft en hij voorziet. Hij geeft zijn gebod en houdt zich aan zijn belofte. Wet en evangelie zijn ons gegeven. En het evangelie spreekt opnieuw met twee woorden van kruis en van opstanding. Niemand is meer gehoorzaam geweest dan de zoon die zijn leven voor ons heeft gegeven. En nergens is de verrassing van God die voorziet groter dan in zijn opstanding uit de doden.

God beproeft en hij voorziet. Ik sluit af met een woord van Paulus waarin beide woorden voorkomen: *God is trouw en zal niet toestaan dat u boven uw krachten wordt beproefd; hij geeft u met de beproeving ook de uitweg zodat u haar kunt doorstaan.*

Amen

(Het boekje van Arnon Grunberg is in zijn geheel te vinden op [https://issuu.com/vuuniversity/docs/blinde_gheoorzaamheid_grunberg_2020](https://issuu.com/vuuniversity/docs/blinde_gehoorzaamheid_grunberg_2020))